

ІНФОРМАЦІЙНІ ПОВІДОМЛЕННЯ

Нелля Ничкало

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ ПРОФ. МІРОСЛАВА ШИМАНЬСЬКІ «EDUKACYJNE PROBLEMY WSPÓŁCZESNOŚCI» («ОСВІТНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ»)

Видання цієї монографії наприкінці минулого року – помітна подія в науково-педагогічному середовищі Польщі, зарубіжних держав й особливо України. Її автор – Мірослав Шиманьскі, професор звичайної Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської у Варшаві, відомий вчений – педагог і соціолог освіти, член Президії Комітету педагогічних наук Польської академії наук. До цього переліку ще можна додати – експерт Польської Акредитаційної комісії, а також член наукових рад багатьох польських і зарубіжних журналів та інших видань. З приємністю і вдячністю зазначаю, що Професор є активним учасником польсько-українських наукових форумів. Він докладає чимало зусиль до їх підготовки і проведення на високому рівні професіоналізму, духовності і людяності.

Чому ж я, як автор рецензії на цю монографію, вдаюся до переліку здобутків і різних рівнів визнання Професора? Передусім тому, що задум створення такої книги, її концепція, структура і, головне – глибина змісту, неможливі без високого філософсько-педагогічного критичного мислення, багатолітнього досвіду науково-експериментальної роботи, фундаментальних знань, глибокого володіння міжнародними й національними документами, а також методами порівняльно-педагогічних досліджень. Не підлягає сумніву те, що саме ці якості притаманні професору звичайному М. Шиманьському.

Концептуальний задум автора цієї унікальної праці охоплює широку палітру філософсько-педагогічних проблем, від яких залежить якість освіти, її вплив на інноваційний розвиток польського суспільства в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів. У вступі до монографії наголошується, що *«життєва активність значною мірою допомагає нам формувати погляди, переконання і принципи, конструювати свою ідентичність. Ми підлягаємо суспільному навчанню і в тому сенсі всі, певною мірою, впливаючи на інших, стаємо вчителями. Чим швидше ми наближаємося до моделі суспільства знань, тим більшою мірою зростає потреба інтелектуалізації інших форм життєдіяльності»* (с. 9-10, переклад автора рецензії).

Привертає увагу висновок про те, що нова роль і місія освіти в усіх її можливих формах стосується не тільки окремих осіб, але також усього суспільства як цілісності. Цю думку вчений підтверджує яскравими тезами Рапорту Е. Фора (E. Faure) та ін., Рапорту Римського Клубу «Uczuć się bez granic», а також Рапорту для ЮНЕСКО Міжнародної Комісії у справах освіти для XXI століття під головуванням Жака де Лора «Edukacja – jest w niej ukryty skarb».

Щоб зробити хоча б до короткої аналіз змісту структурних підрозділів цієї цінної наукової праці, погортаємо її сторінки.

Спочатку М. Шиманьскі на міждисциплінарному рівні звертається до проблеми взаємозв'язку соціально-освітніх змін. Він здійснює ґрунтовний семантичний аналіз таких термінів як зміна, зростання, поступ та інших. Зміна соціальна розглядається як одна із важливих складових змін. За П. Штомпкою (P. Sztompka), у монографії виокремлюються головні напрями соціальної зміни – зміна складу системи, зміна її структури і функцій, зміна кордону системи, а також зміна в оточенні системи (с. 16).

Розглядаючи зміну в освіті і шкільництві (zmiana w oświacie i szkolnictwie), вчений закономірно звертається до праці Р. Шульца (R. Schulz) «Procesy zmian i innowacji» (Warszawa; PWN 1980). Відповідно до концепції цього вченого він дійшов висновку, що розвиток освіти і шкільництва має місце тоді, коли:

- зміни є тривалими, не мають інцидентального характеру, не обмежуються короткотерміновими хвилями і не є кон'юнктурними;
- зміни характеризуються тривалістю й обґрунтованістю логіки подальших кроків;
- зміни стосуються інституцій та осіб, які функціонують у системі (шкіль, осередків паралельної та неперервної освіти, опікунко-виховних майданчиків, вчителів, учнів, батьків, працівників шкільної адміністрації і психолого-педагогічних порадень);
- ефективність змін має стабільний характер і шанси для більшої тривалості;
- найбільш істотні джерела та імпульси змін знаходяться у самій системі (наприклад, нові теорії та педагогічні експерименти, новаторство вчителів, педагогічний поступ, діяльність батьківських товариств, очікування учнів і студентів);
- результати процесу розвитку позитивно впливають на якість підготовки на різних щаблях, набуває розвитку неформальне навчання і самонавчання, а також формування соціальної системи цінностей (с. 21–22).

«**Indywidualizacja i różnicowania społeczne w okresie późnej nowoczesności**» – цей підрозділ охоплює сукупність гострих сучасних проблем, пов'язаних з індивідуалізмом, його своєрідним обличчям, а також зі зростанням соціальних можливостей.

Значний науковий інтерес викликають роздуми Професора щодо перемін у вартостях у суспільстві, що динамічно змінюється. Духовність розглядається вченим як специфічна риса людини, яку він розглядає в різних контекстах, зокрема, як: homo sapiens, homo ludens, homo faber, homo creator, homo viator, homo construens, homo destruens, homo inquietus, homo sentimentalis, homo festivalus.

Демократичні зміни, що відбуваються в Республіці Польща і в багатьох державах світу, вимагають активної, свідомої участі людини в суспільному і господарському житті. Як наголошується в монографії, це незмінно потребує виховання нової людини. Посилаючись на Т. Левовицького (T. Lewowicki) і Д. Рейсмана (D. Reisman), Професор привертає увагу до «Я-концепція», а також до проблеми самостеровності (samosteroownosc) людини, яка звикла працювати за інструкцією, виконувати рутинну роботу, не думаючи й не розвиваючи свій творчий потенціал. Тому набуває особливого значення необхідність формування критичного мислення, визначення й активної реалізації своїх життєвих планів, вміння «вписати свою біографію в реальність працевлаштування і розвитку своєї професійної кар'єри...». Йдеться також про вміння кожної людини використовувати свої компетенції і кваліфікації, з метою самовизначення стратегії своєї життєдіяльності (с. 60–61).

Цілковито закономірно автор монографії розглядає освіту як вартість в умовах динамічних соціально-економічних змін у посткапіталістичному суспільстві, за П. Ф. Друкером (P. F. Drucker).

У цьому контексті не можна не згадати про важливість виокремлення М. Шиманьським основних ключових вартостей освіти на основі глибокого аналізу Рапорту для ЮНЕСКО Міжнародної комісії у справах освіти для XXI століття, про який згадувалося вище, а також праць У. Бека (U. Becka) (Społeczeństwo gyzyka. W drodze do innej nowoczesności, przet. S. Ciesła, Warszawa : Scholar 2002), З. Баумана (Z. Bauman) (Globalizacja. I co z tego dla ludzi wynika, przet. E. Klekot, Warszawa: PIW 2000), Ж. Моджевські (J. Modrzewski) (Socjalizacja a uczestnictwo społeczne. Studium socjpedagogiczne, Poznan: Wyd. Nauk. UAM 2004).

Спонукає до роздумів нетрадиційна класифікація поколінь, згідно з концепцією Б. Фатига: золота, біла, сіра й чорна легенда поколінь (с. 70).

Вважаємо, що досить цінними є роздуми автора щодо «ідентичності людини як завдання, чинників її формування, творчої реалізації проектів, спрямованих на саморозвиток ідентичності людини як проблеми» (с. 88). Зміст монографії пронизується інноваційними ідеями виховання людини в умовах глобалізаційних викликів.

Звертаючись до дилем і суперечностей в реалізації демократичної освітньої політики, автор об'єктивно аналізує складні питання щодо соціальної нерівності загалом і водночас нерівності в освіті, що призведуть до виключення людини в сучасному суспільстві. Вчений не випадково з тривогою формулює риторичне запитання: вирівнювання освітніх шансів – реальна освітня мета чи чергова утопія? Слід зазначити, що у цьому риторичному запитанні до читача сфокусовано глибокий біль вченого – патріота своєї Вітчизни, й водночас його соціальну відповідальність за сучасне і майбутнє покоління поляків. Критичне мислення і наукова чесність вченого не дозволяють йому формально і спокійно, байдуже спостерігати й аналізувати причини соціальної нерівності в освіті та в інших сферах життєдіяльності людини на початку XXI ст.

Про глибину роздумів Професора й намагання знайти відповіді на виклики глобалізаційних та інтеграційних процесів, на нашу думку, свідчать також і назви підрозділів цієї монографії, зокрема:

«Fasadowe obrazy polskiej oświaty w III RP»;

«Miedzy wolnością a standaryzacją»;

«Balansowanie polityki oświatowej państwa od jednej skrajności do drugiej»;

«Szkoła w obliczu demokratycznych przemian»;

«Tożsamość szkół jako edukacyjnej wspólnoty»;

«Szkoła wyższa wobec wyzwań demokracji i rynku pracy».

Переконана, що зміст цих підрозділів монографії мимоволі викликатиме у читачів потребу порівнювати реальний стан речей у реалізації державної освітньої політики у своєму воєводстві, місті, повіті або на селі.

На нашу думку, заслуговує високої оцінки завершальна частина монографії, у якій особливу увагу приділено аналізу ролі викладача вищого навчального закладу (nauczyciela akademickiego) у підготовці наукової еліти. На високому методологічному рівні Автор розкриває інтердисциплінарність як «атрибут» наук про виховання. Безумовно, «атрибут» – це образне визначення. Тут йдеться про фундамент наук про виховання.

«Педагогіка – інтегрована соціальна і гуманістична наука» (**Pedagogika – zintegrowana nauka spoteczna i humanistyczna**) (с. 271–280). Професор М. Шиманський звертається до класифікації субдисциплін педагогічної науки, запропонованої Професором звичайним, Доктором хабілітованим Зигмунтом Вятровським, до речі, іноземним членом Національної академії педагогічних наук України. Він доводить виняткову важливість посилення уваги до розвитку системи педагогічних наук, а також необхідності проведення якісних досліджень у педагогіці.

Привернемо також увагу до наукової культури оформлення монографії, укладення бібліографії предметного покажчика та індексу прізвищ.

Безумовно, монографія Професора М. Шиманського – це результат багатолітньої праці відомого вченого з високою інтелектуальною планкою. В її змісті акумульовано інтелект, високий морально-етичний рівень, інноваційність Вченого, який заслужено належить до інтелектуальної еліти.

Такі книги не вмирають. Монографія «**Освітні проблеми сучасності**» житиме довго-предовго та сприятиме вихованню нових поколінь науковців.